

'Jullie zijn er te lui voor'

Aanzetten tot kritisch denken, daarin ziet regisseur Krzysztof Warlikowski een taak voor het theater in Polen. In Amsterdam, waar hij een gastregie doet, lukt dat minder. 'In Nederland zijn er na de oorlog niet zo veel turbulente gebeurtenissen geweest. Dan is er ook minder voedsel voor het theater.' Door Karin Veraart

Eerlijk gezegd had ik wel gemengde gevoelens over deze stad', zegt regisseur Krzysztof Warlikowski. 'Een belangrijk aspect bij mijn wijze van theatermaken, is dat ik een dialoog beoog met het publiek. Op die manier heb ik in Polen iets waardevols opgebouwd. En natuurlijk verschilt de sociale betekenis van theater in Polen traditioneel van die in Nederland; of van dan die in Duitsland of Frankrijk. Maar ik zou toch denken dat theater in Amsterdam niet echt een belangrijke plaats inneemt. Het zit hier niet in het bloed.'

Krzysztof Warlikowski (1962) is inmiddels alweer sinds november bezig bij Toneelgroep Amsterdam, waar hij op uitnodiging van Ivo van Hove een gastregie doet. *Droomsporen*, van de Australische auteur Andrew Bovell, is de opening van Tamtam, de jaarlijkse grootscheepse presentatie van TA in de Stadsschouwburg Amsterdam. Terwijl de acteurs in de dependance aan de Prinsengracht met choreografe Saar Magal hun danspassen doornemen, maakt de Poolse regisseur tijd voor een gesprek. 'They're lovely', zegt hij zachtjes over de grotendeels jonge cast van *Droomsporen*.

Warlikowski was eerder te gast in de Stadsschouwburg, in het Holland Festival van 2001. Met zijn eigen Warschause gezelschap Teatr Rozmaitosci bracht hij *Hamlet*. Hij had toen al een naam in de theaterwereld en de laatste jaren is die reputatie nog gegroeid. Inmiddels is hij veelgevraagd gastregisseur. Sinds *Hamlet* heeft hij regelmatig contact met Van Hove. 'Ik zie overeenkomsten', zegt hij met een glimlach. Ook Van Hove is met zijn (verjongde) ploeg druk doende zich publiek te veroveren.

Maar terugdenkend aan die keer in het Holland Festival kijkt hij somber, haalt uit naar het gastland, relativeert dan weer. De introductie van zijn werk verliep niet erg soepel, herinnert hij zich, die dialoog met de toeschouwers was er niet. Met *Droomsporen* moet dat anders gaan; hij hoopt dat dit hedendaagse stuk, over verhoudingen en relatieproblemen, liefdesonger en communicatiestoornissen weerklink zal vin-

den bij een publiek van hier en nu. 'We zien soms een menselijke hel, maar het gaat over basisbehoeften die iedereen kent.' Bovendien, zegt hij, heeft het een mooie geraffineerde structuur.

Maar hij zou het nooit in Polen doen. In Polen gaat het momenteel over andere dingen. 'Jarenlang was het theater in Polen een eiland waar je naar toe kon vluchten om je even beter te voelen. Maar sinds de val van het communisme staat het theater midden in de maatschappij, is het sterk verbonden met alle turbulente gebeurtenissen.'

'In Nederland zijn er na de oorlog niet zo veel vergelijkbare gebeurtenissen geweest. Dan is er ook minder voedsel voor het theater. Het leven hier is een soort ansicht geworden. Voor het mooiste leven dat je je kunt indenken, het leukste weekeinde dat je kunt verzinnen: naar Amsterdam. Amsterdam, Londen, Venetië - funtripjes.

'Wij proberen met ons theater de laatste jaren het echte leven zo dicht mogelijk te naderen. Was het eerder een soort kunsteland, losgekoppeld van een dagelijkse werkelijkheid die immers geen enkele logica kende, inmiddels is er wel degelijk sprake van een logische wereld en kun je een dialoog beginnen. Er is nu interactie: het theater spreekt de werkelijkheid aan, de

werkelijkheid antwoordt. We zijn aan het opbouwen: een land, een bevolking, een theater.

'Natuurlijk is niet alles direct even geslaagd. Maar mijn generatie is de eerste die zich weer verantwoordelijk voelt voor het land. We keren weer naar wie we waren voor de oorlog. Maar daarbij zijn er veel (politieke) problemen op te lossen: kwesties als antisemitisme, onze rol in de oorlog, waren we slachtoffers, zijn we schuldig; het katholicisme; je vindt ze terug in het theater.

'Met zo'n erfenis zitten jullie niet. Of jullie willen er niet mee zitten. Omdat je er te lui voor bent misschien – te zelfvoldaan, inmiddels. Amsterdam's imago is dat van een succesvolle, meertalige metropool. Geen taboes, geen racisme, enorm open – als er iemand waar dan ook marihuana wil kopen, klopt-ie aan bij de Nederlandse specialist, enzovoort, enzovoort. Ik geloof dat de mensen zijn gaan geloven in dat imago.' Misschien, zo oppert hij even later, zouden de films van Lars von Trier op de Nederlandse middelbare scholen verplicht moeten worden gesteld. Von Trier zou de boel hier kunnen wakker schudden. Misschien.

Genoeg gemopperd. Hij maakt een handgebaar. Herneemt zich. 'Het is een euvel van de hele westerse maatschappij.' Ten tijde van de oorlog in Joegoslavië maakte een gerenommeerde Britse collega een vaag stuk met muziek en dans uit de Balkan, terwijl in haar eigen land sinds jaar en dag een burgeroorlog woedt. 'Ook in Engeland zijn ze niet in staat hun eigen probleem bij de kop te pakken en een dialoog met de natie aan te gaan – zoals theater zou moeten doen. In Duitsland was men na de oorlog doordrongen van het belang van theater. Nog steeds wil de regering dat het een zwaarwegende rol heeft in de maatschappij; er gaat veel geld heen en nergens is het theater zo groot en machtig als in Duitsland. Maar nu die oorlog in tijd steeds verder weg is, vervaagt de noodzaak, de urgentie van inhoudelijk theater. Het theater

groeit op, wordt statisch, oud. Dan gaat het alleen nog over vorm. Dodelijk.'

Warlikowski onsceneerde in Warschau onder meer *Bacchanten*, *The Tempest*, Sarah Kane (*Cleansed*) en meest recent *Dybuk*, een bewerking van Szymon Anski en de Poolse Hanna Krall. Met name dat laatste stuk greep terug op het Poolse verleden – als een duiveltje waarmee je moet leren leven, omdat het nu eenmaal een deel van je is. 'Dit zijn belangrijke theaterteksten, zeer metafysisch en vergaand. Je bent eigenlijk nooit helemaal tevreden met je interpretatie. Maar dat is een duidelijke lijn die ik heb uitgezet, daar heb ik me aan gecommitteerd, dat is zo de stilzwijgende afspraak met publiek en kritiek die ik aan me heb gebonden. Ze komen voor een klare visie. Aanzetten tot kritisch denken, daarin zie ik een taak voor het theater in Polen. Bovell past daar nu niet in.'

Wat niet wil zeggen dat het geen mooie ervaring is om zijn stuk hier te doen. *Speaking in Tongues* heet het origineel, en er wordt veelvuldig langs elkaar heen gepraat, in simultane scènes soms, waarbij niemand echt iemand antwoordt, maar het toch lijkt alsof er een gesprek plaatsheeft. De ziekte van de 21ste eeuw, individualisme ten top. 'Alles wat erin gebeurt, heeft met ons te maken; met mij te maken – hier. Niet met mij in Polen.'

'Meestal roep ik: ik moet een stuk hebben dat sterker is dan mezelf. Dat is dit niet. En toch heb ik er veel mee. In zekere zin is het ontspannend. Om te beginnen heb ik natuurlijk een zekere vrijheid, is er geen sprake van competitie, ik begin hier bij nul. Verder is het geen ingewik-

keld stuk, geen Shakespeare of Griekse tragedie, waar je echt binnen moet dringen. De tekst

blijft ogenschijnlijk dicht bij dagelijks realisme.

'Maar gaandeweg ging ik veral vraagtekens bij zetten. Niets leek meer goed genoeg. Ik werd teruggeworpen op m'n eigen crises, zo leek het wel. Een persoonlijkheidscrisis, een artistieke, een relationele: geleidelijk aan werd het heel eigen en keek ik door het stuk naar mezelf in die Amsterdamse context. Iemand die maar zo tijdelijk deel uitmaakt van zo'n stad.

Hij zucht. Een kleine, tengere man in een felrood vestje, die enigszins vermoeid oogt. Hij vouwt zijn handen om zijn theeglas. Krzysztof Warlikowski, geboren in Szczecin, studeerde in Krakow en aan de Sorbonne in Parijs en begon pas aan zijn regiestudie toen hij 29 was. 'Ik had niet eens het idee dat ik per se toetrad tot het theater. Ik studeerde van alles, filosofie, (kunst)geschiedenis, klassieke talen; ik ging naar protestantse bijeenkomsten, boeddhistische séances. In Frankrijk had ik altijd de opera en het ballet bezocht gegaan. Ik was hongerig. Ik zocht mijn plaats in het leven. Het was moeilijk, soms: ik stapte van een gehandicapte samenleving in een van de meest geciviliseerde. Soms voelde het als verkrachting. Door in het theater te duiken, had ik wel het idee dichter bij mezelf én bij mijn omgeving te kunnen komen. Maar nog steeds heb ik niet echt het gevoel: ik ben een theatermens. Acteurs, die ademen theater. Ik heb ergens nog steeds het gevoel dat ik op bezoek ben.'

De volgende gastregie is in Duitsland en daarna gaat hij *Phaedra* doen in New York. 'Natuurlijk is het mijn keuze. Maar ik ben de laatste tijd bang mezelf te verliezen. Je bouwt steeds wat op, je geeft, je deelt en met dat je vertrekt, dondert alles ook weer in elkaar. Wat je achter-

laat, heeft kennelijk geen waarde; ik heb dat vorig jaar meegemaakt in Nice, waar we met een groep heel constructief theater hebben gemaakt. Dat hele project is nu *completely fucked*.

'Als je op gegeven moment niet meer helemaal de ambitieuze jonge hond bent die je was, kun je daar melancholiek van worden. Natuurlijk: je wordt uitgenodigd omdat je geacht wordt iets goeds te kunnen maken. Maar in hoeverre theatermanagers, want dat zijn het toch meestal met wie je te maken hebt, daadwerkelijk geneigd zijn zich in je te verdiepen? Je houding ten opzichte van het theater te respecteren – ook als het een andere is; waarbij ik denk dat de Oost-Europese benadering een zeer specifieke is?

'Je gaat je afvragen, kortom: willen die mensen dit echt, of willen ze dat ene succesproduct voor-dit-moment-voor-zichzelf. Soms voel je je een paard, waar ze geld op zetten. Jij moet winnen. Maar aan continuïteit wordt niet gedacht. Dat is een lege vorm van kunst.

'Dus mijn toekomstdroom heeft niets te maken met een volgende, verre prestigieuze trip naar, zeg, Nieuw-Zeeland. Ik word meer en meer een moeilijke partner, merk ik ook. Ik ben niet meer die *easy-goer*. Ik moet me concentreren op mijn zaak. Zij hebben de hunne, ik de mijne. En die draait om ontmoetingen tussen mensen die oprecht weten wat ze willen en kunnen in het theater in de toekomst.' ■

Droomsporen gaat zondag 1 februari in première in de Stadsschouwburg Amsterdam. Hiermee gaat tevens de derde editie van Tamtam van start, met drie weken lang theater, dans, film en muziek t/m 20 februari. www.toneelgroepamsterdam.nl